

Un document inedit de la 1860

Ioan Sigmirean

După înăbușirea revoluției de la 1848, în Transilvania s-a introdus administrația militară, vechile comitate, districte și scaune fiind înlocuite cu șase districte militare. În aceste condiții, localitățile actualului județ Bistrița-Năsăud au fost înglobate în districtul Reteagului.

La 1 aprilie 1851 Regimentul II de graniță român de la Năsăud a fost desființat,¹ iar fondurile grănicerești (de proveniență și de montur), create în perioada existenței graniței militare, ce constituiau proprietatea „nedisputaveră” a comunelor foste confiniare, au fost preluate de către erariul financiar. Foștii grăniceri au fost nevoiți să ducă o luptă aspră, de peste un deceniu, cu fiscul austriac, până când, în sfârșit, problema apartenenței fondurilor grănicerești s-a rezolvat în favoarea lor.

Paralel cu lupta dusă pentru obținerea unor revendicări proprii (constituirea districtului românesc al Năsăudului, recăștigarea averilor grănicerești, a munților și pădurilor), românii din ținuturile Bistriței și Năsăudului au acționat și pentru realizarea unor obiective generale, comune tuturor românilor din Transilvania. Tactica de luptă folosită a fost, cu precădere, cea a petițiilor și memoriilor, de altfel, destul de numeroase în Transilvania către sfârșitul perioadei neoabsolutismului austriac.

Pe lângă unele memorii mai cunoscute din anul 1860, ne-a reținut atenția și unul inedit, aparținând comunelor din fostul Protopopiat ortodox român Valea Birgăului.

Memoriul, datat 6/24 iulie 1860, se păstrează la Filiala Bistrița-Năsăud a Arhivelor Statului,² și este semnat de frunzașii celor 19 sate ce alcătuiau protopopiatul amintit. El este

¹ Nestor Șimon, Vasile Nașcu, *Viața și faptele lui, Năsăud*, 1911 p. 42.

² Fond Protopopiatul ortodox român. Valea Birgăului, pach. III, dos. 94.

adresat Senatului imperial și este scris în limba română cu caractere latine. Fără o introducere prealabilă, se prezintă direct 18 „păsuri” ale românilor.

Prima chestiune înscrisă în memoriu privește munții „revendicați” și fondurile grănicerești născădane. Celelalte 17 puncte au un caracter general și privesc pe toți românii transilvăneni.

Una dintre marile probleme ce preocupă pe românii transilvăneni — se precizează în memoriu — este politica de germanizare și de respingere a limbii române, a literaturii și presei românești. Semnatarul memoriului se pronunță, de asemenea, împotriva politicii religioase promovată de statul austriac, prin care cele două confesiuni, ortodoxă și greco-catolică, ațită pe români unul contra celuilalt.

Un spațiu important este afectat de către semnatarul memoriului problemelor politice. Printre altele, ei se pronunță pentru autonomia Transilvaniei, pentru constituirea unui organ legislativ și a unor organe de stat locale din care să facă parte și românii, care să fie alese pe baza unui cens moderat. Memoriul cere, de asemenea, libertatea tiparului și ia atitudine împotriva prigonirii frunțașilor români din Transilvania. Autorii lui socotesc că iobăgia se menține încă la o pătrime din populația românească și ia poziție față de jelerii impuși la plata despăgubirilor și față de numărul mare de „slugi” care nu au fost împroprietăriți.

Limbajul folosit în document se încadrează epocii, cu multe cuvinte latinizate și numeroase arhaisme, noi redându-l, însă, în ortografia actuală.

Deși nu există dovada trimiterii lui la Senatul imperial, el reflectă starea de spirit a națiunii române din ultimul an al perioadei neoabsolutiste austriece și, totodată, el este un act de responsabilitate națională pentru semnatarul memoriului, fapt ce ne face să-l prezentăm în întregime.

MEMORIALUL

Către înaltu c.r. Senatu(l) imperial

Între păsurile și asupririle ce apasă pe românii din Transilvania se renumără următoarele :

1. Luarea prin fise a munților fără osebire care sînt nume-rați între cei revendicați și care nu, a caselor și regalelor, care, pînă la desființarea regimentelor românești de frontieră, fuseseră proprietatea lor și a respectivelor comune din care se afla aceleași compuse.

Nu a fost adecă de ajuns că regimentele românești s-au desființat numai în urma intrigei cîtorva patrucii (patricieni n.n.) de ai sașilor transilvăneni, care totdeauna le pizmuise-

ră existența și gloria lor, nu a fost destul ca desființarea lor, alături și deodată cu celea secuiești, se explică ca o batjocură, ca o pedeapsă, sau pentru lășitatea, sau pentru necredință, batăr că poporul adunat în 10 iulie 1848 să (fi) fost declerat (declarat n.n.) a rămâne în „statu quo” la orice schimbări, a servi patriei, nu a fost de ajuns că a suferit neclintita credință, nenumăratele, nevindecătoare și nevindecate rane din partea inamicilor a tuturor aromânilor (dușmanii românilor n.n.), pe cât și a tronului, nu a fost de ajuns că (au) servit ca militari de frontieră aproape la 100 de ani, toate ale lor cu credință și loialitate, ci a trebuit să se mai ia din mâinile a tuturor comune(lor) încă și unele mijloace materiale, precum și fondul monturului cu care s-ar fi putut asigura o mulțime de așezăminte de cultură, fără alt ajutor de la stat.

Așa, deci, se întâmplă ca, comunele din fostele regimente românești, în loc să înainteze prin cultură în 10 ani, de repășiră cu alți 20 îndărăpt, școalele lor, în mare parte desființate, s-au redus numai la umbre de școale, comunele lor desmembrate, bisericile lor lipsite de tot ajutorul mai energios.

Această asuprire venită din partea fiscului se simte de către națiunea română din Transilvania cu atât mai profund cu cât dînsa din nedreptatea... * e lipsită peste tot de așezăminte științifice și culturale.

2. Respingerea limbii românești din cancelariile oficialelor publice, introducerea limbei germane pînă și în cancelariile comunelor satești, de unde apoi purcese nespusa greutate pentru români de a-și putea subșterne plînsorile lor încă prin rugăminte private și neputința de a mai primi rezoluțiuni și deciziuni în limba lor națională, o împrejurare cu atât mai vîrtos pentru români cu cât, în același timp, ungro-secuii știură să stoarcă tot feliul de hotărîri oficiale în limba maghiară.

În legăminte cu acestea

3. Procedura civilă de acum îngreunată cu spese înfri-coșate, înmulțite încă prin monopolul institutului advocaților e foarte asupritoare, încît, prin aceeași, s-au ruinat și pînă acuma atîtea mii de familii, ceea ce se poate adevăra cu mii de exemple triste.

Batjocura ce s-a făcut națiunii, limbii și literaturii românești prin restaurarea la anul 1851 a legii teresiene în puterea căreia orice product literar românesc, fie acela chiar și acelea de rugăciune se tractară tocma(i) ca și cărțile ovr-eiești sau indirect cu totul oprite de a se aduce în țările austriece, cînd, din contră, produsele literare de ale altor națiuni sînt concesse de a se aduce cu excepțiune prea puține din toată lumea.

5. Prigonirea și punerea sub veghe polițiană a celor mai mulți români de capacitate, torturarea lor spirituală prin veșnică neîncredere și prepusă prin măsuri cu totul excepționale din temeiuri cu totul imagine ; o scrisoare ca aceasta, care în anul 1856 s-a subșternut la suprema Direcțiune c.r. polițiană, care în anul 1857 la Înaltul c.r. Ministeriu de Externe însă fără nici un rezultat.

6. Conturbarea conștiinței românilor prin suferirea de experimente proselitice de o parte și de alta prin aceasta respingerea românilor cu un secol mai înapoi.

7. Nesuferirea de a se aduna clerul în sinoade diocesane fără a căror restaurare este prea bine știut, cum că bisericile românilor nu-și vor afla odihna, nici clerul lor nu va putea înainta după dorință, iar religia și relativele confesiuni și ritul lor totdeauna într-o luptă fatală, stearpă și compromițătoare în toate privințele.

8. Nedreptățirea românilor de ambele confesiuni prin silirea, ca pe la orașe, să țină sărbătorile catolice.

9. Indirecta supunere a școalelor românilor greco-unite la inspecțiune romano-catolică, foarte umilitoare prin organul unei referințe guberniale romano-catolice, și rămânerea în cea mai înjositoare condițiune a școalelor populare.

10. Nesuferirea nici unui fel de asociațiuni de cultură la românii transilvăneni.

11. Cele mai felurite încercări ale organelor administrative subalterne de a germaniza poporul românesc din Transilvania.

12. Greutatea nesuportabilă a contribuțiunilor felurite, care apasă mai virtos asupra țăranilor și dealminterea săraci.

13. Mulțirea cu totul neproportională a oficialatelor și a ofițierilor de toate categoriile care storc din măduva statului.

14. Restaurarea și menținerea iobăgiei cel puțin la a patra parte din foștii iobagi adevărați prin . . . * nefericitului provizoriu trecut, în favoarea nobililor maghiari spre a îmblânzi pe aceștia cu sacrificarea unei părți a poporului românesc, care astăzi se află supus și la vechile îndatoriri iobăgești, plătesc și apăsătoarele contribuțiuni de despăgubire urbarială alături cu cei emancipați.

15. Luarea de vamă pe mărfi în moneda de argint . . . * valoarea banilor de hirtie nici de cum nu vrea să vină la piri.

16. Lipsa totală de un organ legiuitor prin care românul să-și poată descoperi păsurile și durerile sale fără sfială și fără frică de a fi în tot momentul prigonit, supus la măsuri excepționale, închis și pedepsit ca rebel și tulburător ; căci alea pînă acuma nu există nici comună mică, nici mare (de district) organizată, nici dieta provincială, nici chiar organe administrative publice, care să vrea sau să cuteze a înainta vreo plin-

soare din acelea care privesc pe națiunea iobagă de 1.400.000 suflete sau pe Marele Principat al Transilvaniei ca patria românilor cu celelalte popoare conlocuitoare.

17. Absoluta înfrinare a tiparului românesc, nu numai prin legea generală de presă în sine și foarte aspră, ci și mai virtuos prin o mulțime de ordinațiuni presidiale cu totul arbitrar, excepționale, ieșite în cursul de 8 ani, numai cu scopul ca românului niciodată să nu-și poată descoperi, niciodată, nici durere sau asuprire prin canalul publicității.

18. Lipsa de constituțiune pentru Marele Principat al Transilvaniei ale cărei însă temelii principale nu ar fi nicidecum din drepturile istorice ale celorlalte popoare conlocuitoare, care în cursul de 400 ani pînă la anul 1848 pururea conspire și aliate asupra românilor zăcuseră pe cerbicia lor, ci pe drepturile națiunii subjugate la singularile împrejurări ale acestei țări.

Cum că numai o constituțiune reprezentativă purtată de un cens oarecare moderat ar fi aplicabilă în bun folos la patria noastră Transilvania despre aceste se vor îndoi numai acei oameni și ușori creditori care sînt de opiniunea cum că numele, suvenirile, privilegiile, pretențiunile, aspirațiunile de una, cicatricele și toate durerile consumate în istoria acestei țări s-ar putea șterge cu o singură trăsătură de condei sau prin tăierea impusă de 10 ani.

Rugăm cu cea mai profundă umilință pe Maiestatea Sa...* ca o cîte din sus-așternutele plînsori gravaminte ale românilor se pot delătura pe cale administrativă, să se îndure a împăra delăturarea și vindecarea lor, iar toate celelalte, care sînt a se statori sau curge prin postestatea legislativă să nu-și pregete a...* spre facerea lor în lege pe calea constituțianolă și aceasta cu atîta mai mult, că nici odată Maiestatea Împăratul Austriei și Marele Principe al Transilvaniei nu va fi ascultat rugămintile ieșite din inimi mai sincere și de la un popor mai credincios, decît este națiunea română locuitoare în Transilvania.

Comuna Borgo-Rus ³

Sign în prefectura	† Lupul Cîrstea
Bistriței 6/24 iulie 1860	† Gabriel Sohorca vicari bisericești
	L S Theodor Buzdug-protopresbiter
	† Grigore Morariu
	† Nicolaus...* legiuitori sătești
	Theodor Reou (Rău) m/p — jude sătesc

3 LS = loc pentru ștampilă ;

m/p = semnat cu mîna proprie ;

+ = analfabeți, semnat prin intermediari ;

... * = cuvînt ilizibil ;

Comuna Borgo-Joseni

Ioan Buzdug — paroh m/p

† Teodor Nagy

† Todor Sohaurea — curatori

L S Simion Pahonie m/p — antiste comunal

Comuna Borgo-Mijloceni

Andreiu Orban — paroh local m/p

Comuna Suseni

Zaharia Tănase m/p

Avacom Sandul m/p

Simion Flămînd m/p — paroh

† Iacob Gița

† Achim Orban — cantori

Leontie Axentie m/p

Comuna Borgo-Prund

† Ioan Vrășmaș — cantor

Ioan Andreica — cantor m/p

L S Teodor Vrășmaș m/p — paroh

Comuna Borgo-Bistrița

Iacob Papp Andron m/p — antiste comunal

† Teodor Beșa

Georg Gyorza m/p

L S Cifor Cioanca m/p — paroh de rit greco-catolic

Vasil Pavel m/p — paroh neunit

Comuna Blașfalău (Blăjenii n.n.) de Sus

† Stratulat Simiön

† Măgherușan Ștefan — legiuitori

L S Moldovan Teodor — jude comunal

† Bălan Nica

† Moldovan Ioan — cantori eclesiastici

Stratulat Precup

L S Vasile Popovici m/p — paroh local

Comuna Cușma

† Nechita Brășfalean — învățător

† Mihăilă Griga — eclesiastic

Atanase Cifă m/p — paroh local

Comuna Kis-Budacu (Budacu de Jos n.n.)

† Iacob Morariu

† Ioan Salubă

† Simion Bășcăuan

† Nica Trifan

L S Teodor Popovici m/p — paroh local

L S Teodor Tonceanu — antiste comunal

Comuna Șimotelnic (Șimionești n.n.)

† Vasilie Pașcu — cantor primar

† Giorgie Ursu — cantor

Marco Briciu m/p — paroh(ul) locului, gr. răsăritean

† Păștean Mașteiu

† Langa Petre

L S Timofte Nașcu — antiste comunal

Comuna Birla

† Mora Nechita

• † Moldovan Teoader tînărul

L S Thimari Gabriel — antiste comunal

L S Nechita Teic m/p — paroh local unit

Pavel Șuteu m/p — paroh local de rit gr. oriental

Comuna Sent-Ioana (Sintioana n.n.)

Georgie Vărerian

† Teodor Văărean

• † Constantin Someșan

L S Nechita Pavel — antiste comunal

Comuna Șleu Mare

† Teodor Balmoș — cantor primar

† Gherasim Thoader

L S Ioan Cîmpeanu m/p — paroh local

Comuna Ida Mare (Viile Tecii n.n.)

† Pocoși Pavel -- cantor primar
† Teglari Mihăilă
† Teglari Ioan -- cantori
† Vultur Nicolae
L S Ștefan Rus m/p — paroh local

Comuna Galați (Galații Bistriței n.n.)

† Coprean Gheorghe
† Runcan Nestor -- toți cantori eclesiastici
† Runcan Ioan
L S Coman Pavel — antiste comunal
Nicolai Briciu m/p — paroh local

Comuna Chentelec (Chintelnic n.n.)

† Iosi Sebesian
† Ștefan Marica
† Vasile Marica
L S Theoder Babă — jude
L S Nicolae Briciu m/p — paroh local

Comuna Sfintu (Șieu-Sfintu)

† Simeon Dan
† Georgiu Siplecai — cantori
† Ioan Berende
L S Ioan Mora m/p — paroh local

Comuna Caila

† Vasile Teaș
† Bosieșau Petre
L S Ioan Sigmirean m/p — paroh local
† Vasile Bocșa
† Grigore Baba — legiuitori
L S Teoș Vasile — antiste comunal

Comuna Blașfalău (Blăjenii n.n.) de Jos

† Pantilimon Ciurar
† Grigore Todoran — legiuitori
† Ioan Spătariu
Simeon Zăgreanu
L S Ioan Chiffa m/p — paroh local